

קיסריה, הפלי"ם וראשיתה של שייטת 13

סיפורו של הרצל לבון

שורשיה של הפלי"ם הם בשדות-ים, הקיבוץ היפהפה השוכן בקרבת קיסריה. יש כאלה, מכובדים לא מעטים, שחושבים "שדות-ים" מייד עם אמירת או שמיעת השם "קיסריה". והייתה תקופה בה שם הקיבוץ היה מבוטא אוטומטית כ- "שדות-ים - קיסריה", בנשימה אחת, בלי הרהור נוסף.

אבל גם קיסריה עצמה, קיסריה ממש, קשורה קשר בל ינותק עם הפלי"ם. ואני מתייחס לקיסריה, הכפר הנטוש השוכן בצמידות לשיירי העתיקות, החומה, הנמל הרומי העתיק וסלע "בן-גוריון" - בו עומד עדיין המסגד העזוב על הגולה הלבנה על שפיץ הצריח שלו. הכפר הזה מהווה אחד מחבלי הלידה של ממשיכת דרכה של "החוליה" - חולית החבלה של הפלי"ם בפקודו של יוחאי בן-נון, לימים יחידת "הקומנדו הימי" שייטת 19 המפוארת.

בתחילה, ישבה "יחידת החבלה הימית" במקומות שונים, נקראה בשמות משמות שונים ואף מוזרים, ועסקה בכל דבר שהוטל עליה כצו השעה והמקום בו נמצאה.

למרות שהייתי שייך לפלוגה הימית עוד לפני כן, אני מופיע על במת היחידה אי-שם באביב 1948, כאשר קבלתי הוראה להתייצב ביחידה שישבה אז בקיבוץ מעברות. לא טרחתי בזמנו לשמור על "צו התנועה" שקבלתי, אף כי אני מניח שהיה זה מעניין מאד לשלוף אותו היום ולהתייצב ביחידה בקיבוץ מעברות...

קרבות מלחמת השחרור כבר החלו, ערביי יפו כבר החלו לברוח ולנטוש את בתיהם בעיר, ואחרי כמה ימים בלבד של שהיה במעברות, קבלנו הוראה לעבור ליפו. עברנו, והתמקמנו בבית הספר "איוֹבֶה". מי עוד היה שם? רבים וטובים שלצערי אינני זוכר את שמות רבים מהם, לא באשמתם, כמובן, אלא באשמת גילי המופלג וכושר הזיכרון לפרטים, הקשור בגיל זה....

על כל פנים, היה שם ראובן פנחס ז"ל ("הטרק הקטן", כינוי שבא להבחין בינו לבין ראובן אשכנזי, שייבדל לחיים טובים וארוכים, הידוע לכל בתור "הטרק הגדול"). היה שם זלמן אברמוב, המושבניק המובהק, אחד מארבעת השותפים לטיבוע הקינג פארוק והאמירה פאזייה, היה שם שאול אהרונוב מקיבוץ קריית ענבים (שהפך ברבות הימים לשאול אורן, אנחנו עוד הרבה לפני שדוד בן-גוריון הספיק להתפנות להתעסק עם הוצאת הוראות לעברת את שמות המשרתים בצה"ל), היה שם ראובן שמדרה (שדמי) המד"ס הראשון של היחידה, היה שם גדעון גורודיץ' (קרת), היה שם ברלה, הריהו דב שפיר, הנשק הראשון של היחידה, והיה שם, כמובן, אהרון בן-יוסף ז"ל, הריהו "אסקימו", מפקדנו הישיר דאז שכיניו בא לו מאירוע "ליל הורדה" אחד קר בו שכבו "החברה" והמתינו להגעת סירת מעפילים לחוף. כאשר הוא חש שבאמת קר לו, הוא הכריז, "טוב חברה, התחת שלי הוא כבר אסקימו". (אתם זוכרים וודאי שהיה פעם בארץ 'שלגון' בשם זה, בימים שהרוכלים בבתי הקולנוע היו מכריזים בעת ההפסקה: "מנטה, מסטיק אסקימו שוקולד"). היחידה בכלל נקראה אז על שמו: "יחידת המתאבדים של אסקימו".

מדי פעם היה מופיע לשיחה קצרה בשעות הלילה המאוחרות, מפקדנו הנערץ יוסלה הובר ז"ל (דרור - ברבות הימים). והבטיח לנו שהנה-הנה, עוד מעט קט אנחנו עוברים למקום הקבוע של היחידה. יש עוד עיכובים קטנים ומעטים בלבד. נפתור אותם, ונזוז מפה.

בעוד אנו ביפו העיר, היינו יוצאים לחולות שעל שפת הים להתאמן בהפעלת תת מקלע אמריקני שנחשב "להרבה יותר טוב מהסטן" ובלילה עסקנו בכל מיני תפקידי שיטור. אזכור לכל ימי חיי את האירוע שהיה לטרק הקטן ולי באחד השיטורים האלה: יצאנו העירה כדי לפקח על קיום הוראות ההאפלה, כיאה לתקופת המלחמה. ההוראה הייתה שאם רואים בית שמחלונותיו בוקע אור והם אינם מואפלים, אנו צועקים בכל כוחנו "לכבות את האורות!", ואם אחרי שלוש פעמים לא מכבים, אנו מכניסים צרור מהטומי-גן דרך החלון המואר ומשתדלים לכוון כך שהכדורים יפגעו בתקרה שמעל לחלון בכדי לא לפגוע במישהו. והנה אנו רואים בית די גדול, שמכל חלונותיו בוקע אור יקרות, כאילו לא שמעו על הוראות ההאפלה!

אנו נעמדים בצד השני של הרחוב, שמים ידיים כאפרכסת סביב הפה וצועקים יחד "לכבות את האורות!". אין תגובה נראית לעין. אחרי חצי דקה אנו חוזרים על התרגיל הקולני הזה, ושוב ללא תוצאה. לקראת הזעקה השלישית דרכנו את נשקנו, וצעקנו שוב: "לכבות את האורות!" ומכיוון שאחרי 10 שניות האורות לא כבו הכנסנו כל אחד צרור לחלון "שלו" והמתנו לתוצאות. לא היה עלינו להמתין זמן רב, כי תוך כמה שניות יצא מכל אחד מהחלונות המוארים האלה קנה (למזלנו כנראה סטנים, לא יעילים כמו הטומים שלנו...) ומהם ניתך לכיוונו ברד של כדורים והנה הטרק הקטן משיב אותי על הארץ ומתפרש מלא קומתו על גופתי ומכסה עלי מפני הכדורים העלולים לפגוע בי, וכאשר החלו לצאת משם חיילים לעצור אותנו, הוא צעק לעברם "חיילי צה"ל! תפסיקו לירות!". בן רגע השתרר שקט. הגיעו אלינו כמה חברה בפיקוד ילד צעיר, עם סטנים לא יעילים, וקודם כל לקחו לנו את הטומים היעילים, וניסו לקשור את ידינו לאחור. ראובן דרש לראות את המפקד שלהם, ושנינו התנגדנו לקשירת הידיים. כעבור כמה דקות נוספות של הויכוח הופיע עוד נער צעיר שהכריז על עצמו כעל "המפקד", וראובן התנפל עליו למה לא עשו האפלה, ודרש לקבל את שמו ואת דרגתו. הבחור הודיע: "סמל משה גרשטיין. ואני מביא לידיעתכם שהבית הזה נתפס היום על ידי יחידה של צה"ל ואין לכם מה לתת לנו פקודות. ודאי לא לירות לנו לתוך החלונות. ועכשיו תסתלקו כל עוד אני במצב רוח טוב!" לחברה שלו אמר: "תחזירו להם את נשקם" ואלינו פנה שוב, בקצרה: "ייללה, תסתלקו!".

ראובן ענה לו: "סמל גרשטיין: תסתובב בשקט ותעלה לבית שלך ותדאג שכל האורות ייכבו מייד. תדליק אור רק בחדרים מואפלים. הבנת?" "אתם רוצים לבלות את הלילה באזיקים? תחת משמר?" "הטרק הקטן ממש התרגז, אבל לא ראית את זה עליו. הוא שלט בקולו ושאל: 'ומחר בבוקר, סמל גרשטיין, איך תסביר את עצמך הא? מה תסביר למפקדך? לקחת אויבים בשבי?' הבחור הרהר רגע ארוך, ואמר: 'אתה צודק, יש כאן בעיה. טוב, אתם תסתלקו ואני אכנס להסדיר את ההאפלה' "לא, בחור! אנחנו נראה אם אתה אכן מסדיר את ההאפלה, ורק אחר כך נסתלק, אם נרצה! זוז!".

נשכב עלי בתוקפנות כזאת כשהיו הירות, והוא ממש התפלא עלי שאני בכלל שואל: "מה רצית שכאשר אתה תחת אחריות שלי, יפגע בך כדור? אין לי כוח לסחוב גוויות!" "אבל כך הגדלת את הסיכוי שאני אצטרך לסחוב את הגוויה שלך!, טוב, את זה כבר לא הייתי מרגיש, נכון?"

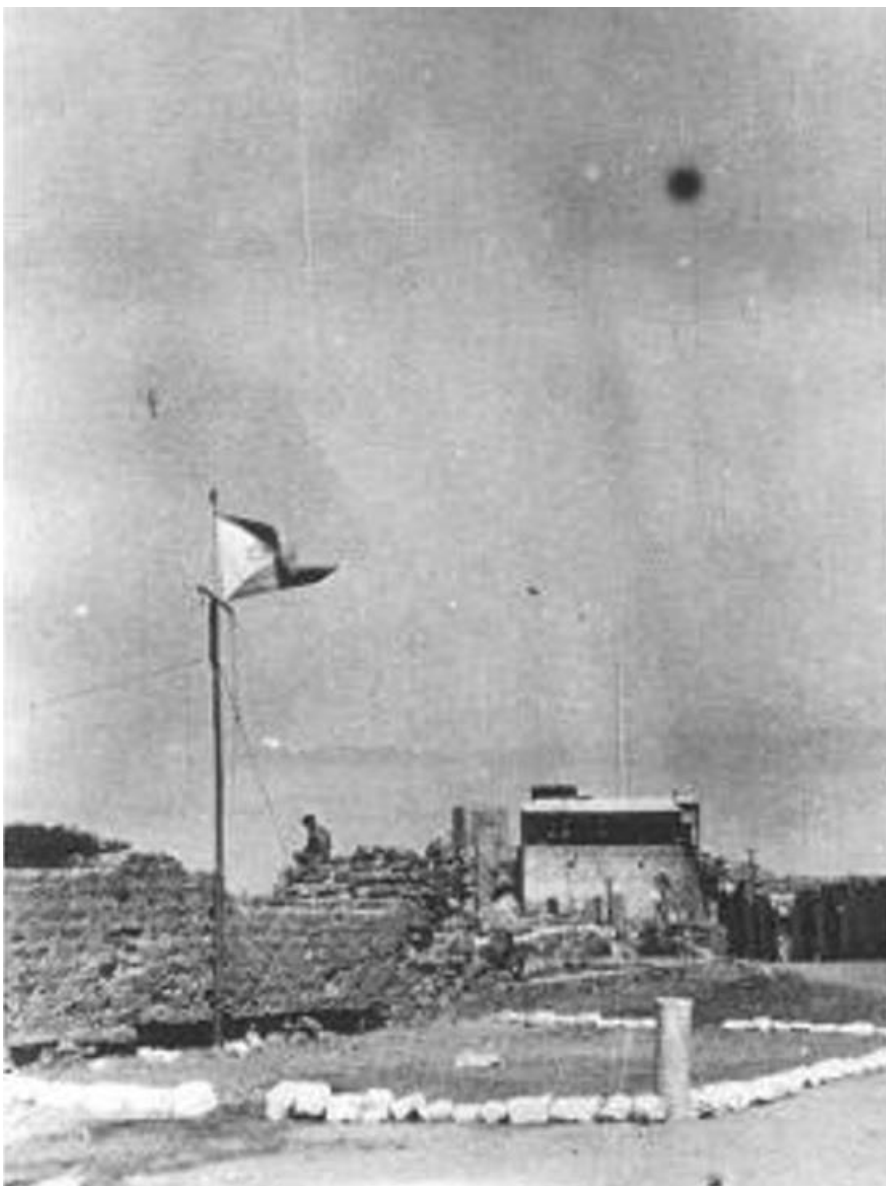
כעבור זמן קצר נוסף של התנהגות פרועה בעיר יפו התממשה הבטחתו של יוסלה, ועברנו לבסיסנו החדש, הריהו קיסריה. לא שדות-ים, אלא קיסריה. ממש קיסריה שם הצטרפו אלינו כמה אנשים חשובים כמו משה ליפסון (בעתיד - נחשון). השריונר העתידי, דוד פרומר, מלך החבלנים והממציאים, ועוד כהנה וכהנה. אנו פשוטי העם גרנו למטה בכוכים, בעוד גדולי הדור הסתדרו כמיטב האפשרויות. שני נציגי האצולה הירושלמית, דון יצחק ואחיו דון שמואל דה קלדרון נכנסו לגור במחסן הבגדים שהיה באחריותם. ברלה הנשק וחברו אברמ'לה לבבי התמקמו במחסן הנשק. יוסלה הובר ושאלו אהרונוב גרו בחדרון הקטן על הצוק, זה שהיה הכי קרוב למשרדם. בהזדמנות זו התחלף שם היחידה מיחידת המתאבדים של אסקימו ליחידת חבלנים-קיסריה.

החלו האמונים. רפי מאירסון וראובן שמדרה התחלקו באמוני הספורט והספורט-שימושי; חיים בייגל בנה לנו חסקות, ואחיו אריה נהג את הקומנדקר שלנו, ונתן לנו שעורי נהיגה, בשיתוף מלא עם יצחק'לה לוי, נהג מלידה ונהג אוטובוס בעתיד. מאיר מז'בורסקי לימד אותנו לחתור בסירה ולהפליג במפרשים. "הג'רף", הוא יצחק ליסאואר, לימד אותנו להאזין למוסיקה קלאסית ולהעריך אותה. הוא בכלל טען שהיה מיועד להיות כנר של התזמורת הפילהרמונית, אלא שבקרב אחד אי-שם בגליל נפל פגז של מרגמה קרוב אליו וגרם לו ליפול עם כף ידו השמאלית ישר על... מוקש נעל שהוריד לו שתי אצבעות. כך הלכה הקריירה המזהירה של הכנר המעולה, וכל מה שנשאר ממנו זה נגן אקורדיון מעולה... אבל לנו לצורכי המסיבות שלנו, גם זה הספיק בהחלט. איזה מזל של פגז מרגמה! אחרת הוא עוד היה דורך על אותו מוקש ומפסיק להיות שחקן כדורגל! אתם מתארים לעצמכם איזה הפסד?! כיום בתקופת המונדיאל...

יוסלה עצמו לימד אותנו לצלול, ואני זוכר עד היום, בחרדת קודש את "הירידה לעומק". יצאנו בלילה, בשחיית טלפיים לים הפתוח ועמנו גלגל הצלה במקום בו העומק עד לקרקעית הים היה בדיוק 10 מטרים. ואני העזתי לרדת בפעם הראשונה, לאורך חבל העוגן, תחת השגחה אישית צמודה של יוסלה, לעומק האדיר הזה, ולשהות שם דקה שלמה, יחד עם יוסלה, כך שיספיק לעלות אתי בחזרה, לוודא שאני נושם כרגיל, ולרדת עם אחד אחר. זה היה ממש משכר חושים! טוב, אז היום אני כבר לא צולל כל כך הרבה, אבל לעומק הרבה יותר גדול (11 מטר - תוספת של עשרה אחוז! מה זה צחוק?!).

מנחם ים-שחור, אחד ממדריכי החבלה הראשונים, זכור לי לטוב על אִמְרָתוֹ: "לכבות את הסיגריות. אני מתחיל לדבר על נפצים!".

אמת, נכון, את הציוד הטכני היותר מתקדם קבלנו והתחלנו להתאמן בו רק אחרי שכבר עזבנו את קיסריה, ועברנו לבסיס הקבע של היחידה. שם היחידה גם הוא התחלף ל- "שייטת ה-13". כן, עם "ה" הידיעה, כי זה סימל את הקשר עם הפלוגה הימית בה היה נהוג לחגוג את ה-13 לחודש למסיבת בניית מסורת הקשורה בעלייה הבלתי לגלית. על משקל "ב-13 דן הרים עוד כוסית, לפתע הגיעו ספינות המשחית..." וכו' וגו'. אבל הבסיס הבסיסי של בניית היחידה החל להתבצע בקיסריה. נכון, יחידה "סירות ההצלה" שתפארתה על טיבוע הפארוק לא הייתה אתנו (הצוללים) בקיסריה, אבל המפקד ואווירת האחוה שהתפתחה, היו בקיסריה, ואיש לא ייקח את זה ממנה. איש גם לא מתכוון, נכון?¹



מחנה האימונים בקיסריה

¹. על המעבר מחוליה לשייטת 13 ראה אלבום: "יוחאי בן-נון – דיוקן", הוצאת משה"ב 2003, עמ' 57-71. וכן ראה כתבה בנושא המפורסמת באתר (הקש כאן).

אחרי מות | אוני דרומי

צוללות וחליליות

אל"מ (ברימוס) הרצל לבון, מראשוני שייטת 13, 1930-2009



הרצל לבון

"הוא הביא לפרויקט את הידע בחשמל ואל-קטרוניקה", אומר סא"ל (ברימוס) יורם בר ים, ששהה איתו בקיל שבנרמניה, בשלב התכנון, וכי מספנות ויקרס שבבריטניה, בעת הבנייה. לבון שירת כראש מינהל הרכש של חיל הים במשרד הביטחון, ואחרי שחרורו שימש בתפקידי ניהול בכירים בעשות אשקלון, אליאנס, אלסינט ומי ספנות ישראל. האיש שכנע בקפריסין הקים מקהלה וניצח על הרכב הליליות, שר כנגמלאי במקהלת רמת השרון.

חיל הים ואחד "החזיראים", מספר כי במלחמת סיני עמדו לבון ולוחמיו לצנוח עם קייקים בש"רם אישייה ולהטביע משהתת מצריות, אך צוות ה"דקוטה" טעה בניווט והמשימה בוטלה.

תא"ל (ברימוס) אברהם (איוון) דרור, מפי"קד שייטת הצוללות, מדבר על self made man, שבערב עשה בגרות בבית המלח בחי"פה ולמד לאהוב מוסיקה קלאסית. הוא יצא ללימודי הנדסת אלקטרוניקה בטכניון, ולי"תואר שני באן ארכור מישיגן, שם הוצע לו מטעם נאס"א להצטרף לפרויקט אפולו 11, אך מדינת ישראל היתה זקוקה לו כחשמלאי ראשי באחת ממשחתותיה. במחלקת הציוד של החיל הוא עבר מול רפא"ל על פיתוח אמצעי לחימה, שסייעו לחיל הים לנצח במלחמת יום הכיפורים. על מפקדי חיל הים הוא הותיר רו"שם עז. "הוא חי וגשם טכנולוגיה", אומר האלוף אלמוג. "שילוב נדיר של לוחם מנוסה בעל כוח פיסי עצום, ואיש טכני ברמ"ח איבריו", מוסיף האלוף (ברימוס) אברהם בוצר (צ'יטה). "גבר גבר", פוסק האלוף (ברימוס) שלמה אראל. הפרויקט הגדול האחרון שלו בחיל היה פיקוח על תכנון ובניית הצוללות מרגם "גל", הראשונות שהתכסו על תפישה ישראלית.

הרצל לבון נולד בלופין שבטרנסילוניה, ואחרי המלחמה, כשמשפתתו חזרה ממחנה המ"עצר שאליו הוגלתה, והתגלה שבתי וחגיות היהודים נבזו, הוא אירגן קבוצת נערים שהח"זירה בכוח את הרכוש לבעליה. כ-1947 העפיל באונייה "כנסת ישראל", שנתפסה על ידי הבר"יטים וגורשה לקפריסין. איתן יעקבסון, שפיקד מטעם הפלי"ם (הפלוגה הימית של הפלמ"ח) על "מחנות החורף" באי, נדהם מהתושייה ומכישרון השפות הנדיר של הנער החסון, שדיבר עברית כאחד הצברים. בקפריסין הכיר את יהודית טיי"קוצ'ינגר, שלימים תהיה לאשתו ואם ילדיו אבי"נעם ואודלי.

בתש"ח הגיע לבון לארץ ומיד התגייס לחיל הים, ליחידת חבלה ימית ביפו בפיקודו של אהרון כרייסוף ז"ל ("אסקימו"), שאחד כך, כשאחרה עם יחידת הסירות בקיסריה - נהפ"כה לקומנדו הימי, הוא שייטת 13. לבון הספיק לצאת לאיטליה ובנמל גנואה חיבל בספינות טורפרו שעמדו להישלח למצרים. אחרי המ"לחמה הופקר על קליטת "החזירים" - צוללות נגסיות המושות מתוצרת איטליה, שמפעיליהן היו נוטשים אותן בטרם התרסקו אל כלי השיט של האויב. אלוף (ברימוס) זאב אלמוג, מפקד